
Роде красний,
роде наш прекрасний...

Департамент культури і туризму,
національностей і релігій

Випуск 37 Чернігівської облдержадміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

**Новели мого життя:
Ілля Олександрович Сац**

Чернігів-2020

УДК 016:78.07

Укладачка: Л. Казакова

Редактори: Г. Вечерська

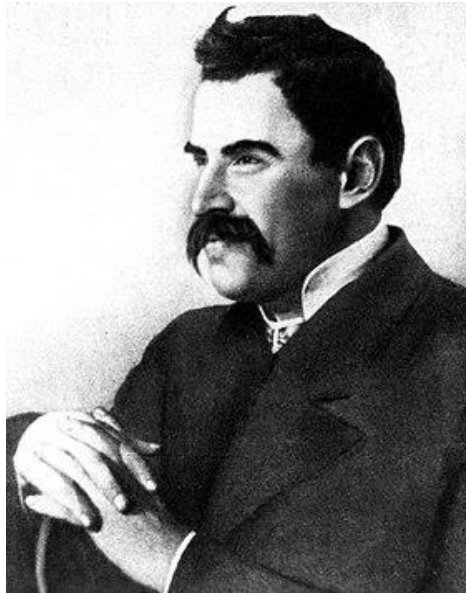
Відповідальна за випуск: Т. Ключ

Новели мого життя: Ілля Олександрович Сац:
краєзнавчі дайджест-читання / Чернігівська обласна
бібліотека для дітей ; уклад. Л. Казакова. – Чернігів,
2020. – 19 с. – (Роде красний, роде наш
прекрасний...).

Департамент культури і туризму,
національностей та релігій
Чернігівської облдержадміністрації
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Новели мого життя:

Ілля Олександрович Сац

(Роде красний, роде наш прекрасний...)

краєзнавчі дайджест-читання

Чернігів-2020

«Це був самородок, у повному сенсі цього слова, і більше всього самоучка, який йшов своїм музичним шляхом тільки туди, куди його штовхав власний погляд на світ. Не дивлячись на те, що Сац все життя працював у дуже вузькій області, адже писав, головним чином, музику для драматургії, він створив справжні маленькі шедеври, і ті, хто слухав його композиції „Життя Людини”, „Анатеме”, „Місерере”, „Синій птах ”, „Драми життя”, «У життя в лапах», ніколи не забудуть цієї музики, настільки вона дивувала гострим звучанням, оригінальністю гармонії... У цьому відношенні Сац залишається абсолютно неперевершеним і, мабуть, справедливим, коли на

умовляння друзів написати що-небудь велике і не пов'язане з театром відповів: «Не маю права. Краще писати що-небудь невелике і бути в ньому самим собою, аніж тягнути себе насильно на велике і там загубити себе »(Е. Старк).

Народився Ілля Сац 30 квітня 1875 року в Чорнобилі, у школу пішов в Радомислі на Київщині.

The image shows a page from a historical document, likely a church record or census form, with handwritten entries in Cyrillic script. The document is titled "ЧАСТЬ I. О РОДИВШИХСЯ" (Part I. On those born). It contains several columns of information, including names, dates, and other details. The entries are handwritten and appear to be records of births or family events. The document is aged and has some staining.

Коли хлопцю виповнилося 10 років, батьки переїхали до Чернігова,

де він продовжив навчання у чоловічій гімназії. Вчився Ілля погано і більшість часу проводив у

парку, слухаючи виступи духового оркестру. Єдиний, хто підтримував у гімназії Іллю Саца був учитель співів. Оскільки в гімназії Сац був нечастим гостем, його спочатку залишили на другій рік, а коли виповнилося п'ятнадцять – виключили. Стосунки з батьками на той час у хлопця стали занадто напруженими і тому він втік до Києва. У місті часто доводилося голодувати, спати на вулиці або вокзалі, працювати вантажником, посильним, отримуючи за свою працю непогані гроші. Однак жити без музики Ілля Сац не міг, хоча для занять улюбленою справою необхідно було повернутися до батька. Проте перед тим ще потрібно було скласти іспити на атестат зрілості і вступити до Київського музичного училища. Коли Ілля цю програму виконав, батько подобришав до нього. Пізніше родина переїхала до Києва.

Згодом Ілля вступив до Московської консерваторії по класу віолончелі. Навчання на деякий час обірвалося, коли Ілля Сац за дорученням Льва Толстого повіз на Волгу у підтримку для голодуючих певну суму грошей. Сталося це 1899 року, при цьому Ілля виголошував сміливі противладні промови. За порадою товаришів та по узгодженню з батьком, Сац виїздить до Франції в Монпельє, де знайомиться з Ганною Михайлівною Щастною, котра навчалася співу. Ілля вирішує налагодити серйозні стосунки з Ганною, для цього повертається до Москви, щоб закінчити навчання. У московській квартирі Іллі в той час проводяться обшуки і щоб не випробувати долю, Ілля виїздить до Іркутська.

В Іркутську Сац засновує хор, слава про який доходить й до Москви. До Іркутська приїздить Ганна, незважаючи на застереження

батька — генерала Щастного Михайла Івановича. Згодом відносини доньки й батька пом'якшуються, а 27 серпня 1903 у Ганни й Іллі народжується донька Наталія. 1904 року родина з Іркутська переїздить до Москви, Ілля засновує гурток студентів та здійснює постановку опери «Євгеній Онегін» (спільно із Леопольдом Сулержицьким, яку схвально сприйняла московська публіка).

У липні 1910 р. Ілля приїхав до Чернігова з метою записати музику лірників Чернігівщини. Адже, саме за ініціативи композитора у 1910 р. у Москві створилося товариство "Музика народу". Після відвідин України зібрання Іллі Саца в цілому нараховувало 30 народних пісень про долю красивих українських дівчат, про старовинне народне селянське весілля та інші. Через три роки після смерті композитора, його дружина Ганна Михайлівна передала музично-етнографічній

комісії повний зошит із записами українських лірницьких пісень Чернігівської губернії, здійснених Сацем. Нотний зошит Іллі і нині зберігається у Державному музеї музичної культури ім. М.І. Глінки в Москві.

Творче життя Іллі Саца тісно пов'язане з Московським художнім театром, де з 1906 до 1912 роки він працював як композитор і завідуючий музичною частиною.

Для досягнення необхідного музичного настрою Сац вирізнявся особливою оригінальністю, часто застосовував виключні заходи, наприклад, змушував хор співати закритими ротами, приєднував до звучання оркестру шурхіт брезенту, застосовував мідні тарілки, ударами повітря змушував звучати гонг і

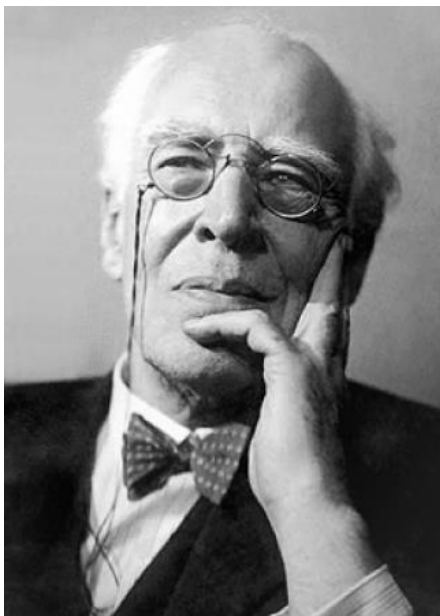
добивався, нарешті, потрібного неповторного звучання.

...Якщо потрібно було театру написати музику до «Синього птаха», де мають розкритися таємниці наївного дитячого серця, де необхідно знайти музику для перевтілення душі води, вогню, хліба, собаки, kota, – Сац цілий день лл'є воду на залізне листя, ходить на млин, прислухається до крапель дощу і, вловивши саме життя і суть цих явищ, у своїй музиці передає саме його, життя. Разом із дітьми Ілля Олександрович ходить полями і лісами, танцює і співає з ними, придумує разом ігри і пісні – і це спілкування з дитячою душею дає прекрасний мотив для першого акту «Синього птаха».

Для музики до п'єси «Анатеме» Сац відвідує єврейські міста, знайомиться з канторами синагог і місцевими

музикантами, буває на весіллях і із всього цього бере найцінніше, чим наповнена вся драма.

«Я думаю, что за все существование театра И. А. Сац впервые явил пример того, как нужно относиться к музыке в нашем драматическом искусстве. Прежде

чем начать работу, он присутствовал на всех репетициях, принимал непосредственное участие как режиссер в изучении пьесы и в разработке плана постановки. Посвященный во все тонкости общего замысла, он понимал и чувствовал не хуже нас, где, т. е. в каком именно месте пьесы, для чего, т. е. в помощь ли режиссеру, для общего настроения пьесы или в помощь актеру, которому не хватает известных элементов для передачи отдельных мест роли, или же ради выявления основной идеи пьесы нужна была его музыка. Сущность, квинтэссенцию каждой репетиционной работы композитор оформлял и фиксировал в музыкальной теме или созвучиях, которые являлись материалом для будущей музыки. Ее он писал уже в самый последний момент, когда нельзя было больше ждать. Сам процесс его писания происходил следующим образом. Илья

Сац просил домашних запереть его в одну из отдаленных комнат квартиры и не выпускать оттуда до тех пор, пока музыка не будет написана. Его желание исполнялось в точности, и лишь три-четыре раза на дню дверь отворялась, и добровольному узнику передавали пищу. В течение нескольких дней и ночей из комнаты заключенного доносились грустные и торжественные аккорды и созвучия, слышалась его очень смешная, аффектированная декламация, от которой, по-видимому, он подходил к музыкальной теме. Потом на целые дни все стихало; домашним казалось, что узник плачет; думали, что с ним случилось что-нибудь, но стучать к нему не смели, так как сношения с внешним миром в эти моменты могли убить у Саца всякое желание творить. Оконченную работу измученный композитор проигрывал мне и

Сулержицкому, который был хорошим музыкантом. Потом, после оркестровки, Сац репетировал ее с музыкантами и снова проигрывал нам. Тут происходили долгие, мучительные для композитора операции, во время которых ампутировали лишнее ради сгущения основного. После этого вторичного просмотра композитор снова запирался, снова переписывал свое произведение, снова репетировал его с оркестром и подвергал новой операции, пока наконец не добивался желаемого. Вот почему его музыка была всегда необходимой и неотъемлемой частью целого спектакля. Она бывала более или менее удачной, но всегда она была особенная, не такая, как у других» (*К. Станиславский. Моя жизнь в искусстве*).

Композиторський спадок Іллі Саца – це наслідок всього лише семи років його праці. Але яких! Неперевершена музика до шістнадцяти вистав Станіславського, Мейрхольда, Марджанишвили, Немировича-Данченка, Євреїнова, Крега, це дитяча музика, мелодекламації, вокальні твори, велика кількість імпровізацій.

Помер композитор у 1912 році 24 жовтня, відспіваний у московській церкві Святого Георгія на розі Великої Дмитрівки. Коли тіло Саца провозили біля Художнього театру, оркестр загравав похоронний марш — написаний з музики до «Гамлета». Із промовою виступив Немирович-Данченко, потім оркестр із 200 музикантів під керівництвом Сергія Рахманінова загравав музику із

«Синього птаха». Похований Ілля Сац на Новодівочому кладовищі.

Творчий спадок:

1. «Драма життя»
2. «Життя Людини»
3. «Синя птаха»
4. «Анатема»
5. «Miserere»
6. «У життя в лапах»
7. «Гра про Робена і Маріон»
8. «Дійство про Теофіла»
9. «Сьогодніші брати»
10. «Чистилище святого Патріка»
11. «Гамлет»
12. «Помста любові»
13. «Східні солодощі»
14. «Смерть Тентагіля»
15. «Криве дзеркало»
16. «Летюча миша»

Дізнаємося більше:

- Сац Н. Новеллы моей жизни / Наталия Сац. – М., 1979. – С.7.
- Студьонова Л. В. Чарівник, віртуоз / Л. В. Студьонова // Сіверянський літопис. – 2015. - № 1.
- Сац Ілля Олександрович [Електронний ресурс] // Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка : [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу : http://libkor.com.ua/index.php?id=3&sid=15&back=&rec_on_page=20&tab=1&k_person=z12c0_q5rrk_a12c0_q5rrl. - Дата останнього доступу 16.04.2020. – Назва з екрана.
- Сац Ілля Олександрович / Фокин П. Е. Серебряный век. Портретная галерея культурных героев рубежа XIX-XX веков / П. Е. Фокин [Електронний ресурс] // ВикиЧтение : [сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу : <https://culture.wikireading.ru/63432>. – Дата останнього доступу 16.04.2020. - Назва з екрана.

-
- Панова Ж. В. Илья Сац-композитор на театре : (Художник в зеркале «Серебряного века) / Ж. В. Панова [Электронный ресурс] // Библиотека диссертаций : [сайт]. – Электрон. дані. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/muz-iskusstvo/ilja-saj-kompozitor-na-teatre.html>. - Дата останнього доступу 16.04.2020. – Назва з екрана.
  - Поймавшая Синюю птицу [Электронный ресурс] // Московский государственный академический детский музыкальный театр имени Н.И.Сац : [сайт]. – Электрон. дані. – Режим доступу : <http://teatr-sats.ru/o-teatre/nataliya-sac>. - Дата останнього доступу 16.04.2020. – Назва з екрана.

Новели мого життя:
Ілля Олександрович Сац
(Роде красний, роде наш прекрасний...)
краєзнавчі дайджест-читання

Матеріал підготувала: Л. Казакова

Літературний редактор: Г. Вечерська

Комп'ютерна верстка: О. Ташлик

Відповідальна за випуск: Т. Ключ

Видавець:

Чернігівська обласна бібліотека для дітей

вул.Рокосовського, 22а

м.Чернігів 14032

тел..0462-95-19-45

<http://ostrovskogo.com.ua/>

E-mail: ostrovskogo@online.ua